Вікторія Макарчук

Загально-педагогічні основи підготовки майбутніх учителів трудового навчання

Реалізація повною мірою всіх поставлених перед загальноосвітньою школою завдань у справі організації продуктивної праці в умовах ринкової економіки вимагає змін у підготовці вчителів трудового навчання. Організацію продуктивної праці школярів з великою віддачею може здійснювати лише педагогічно підготовлений учитель. Фахова підготовка вчителя відповідно до закону України «Про вищу освіту» потребує суттєвих змін, адекватних сучасним освітнім пріоритетам та завданням.

Потрібно формувати новий тип учителя школи, в тому числі й сільської, вчителя майбутнього, якому, крім класичних якостей (професійна компетентність, навички спілкування, організаторські здібності), мають бути властиві й творчий пошук, індивідуальний стиль роботи, почуття власної гідності і такту, педагогічний оптимізм – віра в обдарованість кожного учня, віра в себе, в свої сили та можливості. І.П. Підласий зазначає: «Педагогіка в ринковому світі переживає бурхливий період переосмислення підходів, відмови від усталених традицій і соціалістичних стереотипів. Підштовхувана технологізацією і ринковими потребами, вона впритул підійшла до розуміння того, що педагогічна праця у своєму загальному вигляді тільки специфікою відрізняється від інших видів суспільно корисної праці, має свій продукт, свої технології і їхню ринкову вартість. ... На ринок педагогічних послуг учитель виставляє свій високий професіоналізм, в основі якого доскональне знання педагогічних технологій. Неодмінна умова розвитку ринкових відносин у сфері педагогічних послуг – гарантії високої якості продукту. Вкладаючи гроші, споживачі захочуть одержувати саме те, що вони замовили...» [1, 12–13].

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини на технолого-педагогічному факультеті готує фахівців із трудового навчання та основ інформатики (вчителів технічної праці, основ виробництва, основ інформатики, креслення, безпеки життєдіяльності, автотракторної справи, народних ремесел; трудового навчання). Навчальний план передбачає вивчення дисципліни «Основи теорії трудової і професійної підготовки школярів», де виділений цілий розділ «Основи теорії організації продуктивної праці в сучасних умовах», у якому розкривається характер і зміст продуктивної праці в сучасних умовах, історія виникнення великої промисловості в умовах фабрично-заводського виробництва, подаються відомості про НТР та НТП і їх вплив на розвиток виробництва, нових технологій. У розділі розкривається зміст понять з господарсько-трудової діяльності, нових форм власності, підкреслюється необхідність розвитку виробництва всіх форм власності, їх конкурентності, інтенсифікації і підвищення якості виготовлюваної продукції. Важливою дидактичною задачею цього розділу є розкриття залежності характеру і змісту продуктивної праці від технологічних способів виробництва та форм поєднання засобів

виробництва з робочою силою, тенденцій його розвитку, наукових понять про кваліфіковану працю, регіональних і галузевих особливостей характеру та змісту праці [2, 99].

У цьому курсі розкриваються поняття і умови допуску учнів до продуктивної праці, її офіційне оформлення, характеризується техніка безпеки праці, визначається рівень підготовки школярів до праці, мотивація праці, розкривається сутність підготовки учнів до включення їх в продуктивну працю та суспільно-трудові відносини, а також форми та методи такого включення. При вивченні цієї дисципліни значну увагу приділено підготовці вчителя до керівництва продуктивною працею в трудових об'єднаннях школярів, застосування в ній принципів демократизму і гласності, характеризується досвід планування діяльності трудових об'єднань школярів, подається структура плану, описується практика нормування праці учнів, її основні компоненти (тривалість робочого дня залежно від віку учнів, зниження норм праці, відношення до норм праці дорослих), досвід управління цими процесами, розкривається поняття обсягу праці і наводиться її розрахунок. Навчальним планом передбачено проходження студентами навчально-виробничої практики в сільськогосподарському виробництві та педагогічної практики в трудових об'єднаннях школярів.

Реалізувати здобуті знання на практиці дає можливість робота гуртка «Народні майстри», створеного на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Членами гуртка є учні 8–11 класів загальноосвітніх шкіл міста. З 2006 року гурток перейшов на госпрозрахунок. Він зацікавив вихованців своєю відносно нескладною організацією, економічною самостійністю, реальною користю праці. На відміну від малопривабливих уроків трудового навчання, гурток має гнучкий господарський механізм. Учнів спонукає також можливість отримання матеріальної винагороди за результати своєї праці. Працюючи в гуртку, вихованець включається в реальний процес виробничих відносин, у нього формується нове економічне мислення, вміння розпоряджатися отриманими коштами.

Для початку виробничої діяльності гуртка кошти були надані Уманським державним педагогічним університетом імені Павла Тичини.

Важливе значення має нормування праці учнів, яке є основою організації і планування будь-якого виробництва. Нормування дає можливість: по-перше, порівнювати результати праці та найбільш об'єктивно оцінювати успішність учнів; по-друге, активізувати трудову діяльність, визначити початкові дані для планування продуктивної праці учнів, привчати їх цінувати час тощо. При нормуванні необхідно виходити з термінів, відведених на виконання замовлень, і відповідно орієнтувати учнів на ці терміни, враховувати їх в процесі планування окремих етапів роботи. До нормування і планування продуктивної праці потрібно залучати самих учнів, оскільки при цьому у них значно підвищується інтерес до праці, що дозволяє досягти значних результатів. Робота в гуртку показала, що норми виробітку для учнів

не повинні бути занадто високими чи заниженими. Планування і нормування є необхідними педагогічними умовами підвищення ефективності організації продуктивної праці школярів на сучасному етапі розвитку ринкової економіки в нашій країні.

При виборі видів продуктивної праці важливо апробувати орієнтовний план гуртка поступового ускладнення трудової діяльності.

Таблиця 1

План гуртка

№	Тема	Кількість годин	
		Практичні заняття	**Самостійна робота**
1.	Вступне заняття. Вишивка як вид народної художньої творчості.	2	-
2.	Основні мотиви українського народного орнаменту.	4	4
3.	Загальні відомості про ручне вишивання, основні вимоги до умов вишивання; асортимент тканин та ниток; бракування, маркування та упакування вишитих виробів; початкові шви.	4	4
4.	Техніки прозоро-рахункової групи.	10	2
5.	Поверхнево-нашивні рахункові техніки.	14	4
6.	Поверхнево-нашивні нерахункові техніки.	8	-
7.	Складні рушникові шви.	4	-
8.	Крайові шви.	8	2
9.	З’єднувальні шви.	4	2
10.	Мережки: одинарний прутик, подвійний прутик, схрещений прутик, черв’ячок.	2	-

11.	Ажурна вишивка.	4	-
12.	Аплікація.	2	-
13.	Вишивка бісером, стеклярусом, лелітками.	2	-
14.	Вишивання гладдю: полтавська гладь, художня гладь, біла гладь, вишивання золотою ниткою.	2	20
15.	Кінцева обробка вишитих виробів	2	-
Усього		72	38

Об’єкти виробничої праці школярів повинні відповідати певним вимогам, а саме: нести знання про елементи техніки, основи економіки та організації виробництва, мати товарність, звертати увагу на необхідність використання знань з трудового навчання та основ наук; формувати потребу пізнання, забезпечувати умови для творчої праці, раціоналізації трудового процесу, відповідати віковим особливостям і фізичному розвиткові учнів; бути посильними, комплексними, мати різну складність тощо. Об’єкти праці повинні нести елементи новизни, оригінальності, мати суспільно корисну значущість, оскільки саме це підвищує зацікавленість школярів у праці, розвиває мотиваційну сферу їхньої діяльності. Важлива вимога до об’єктів праці – це наявність творчості. Насамперед, необхідно створювати такі умови, які акумулюють творчий підхід до виконуваної роботи. Наприклад, при масовому виготовленні серветок одним із завдань, які ставляться перед учнями, є різноманітність дизайну та оздоблення. Так, учасники гуртка постійно добирають та вдосконалюють малюнок вишивки чи аплікації, кольорову гаму та спосіб виконання того чи іншого оздоблення, узгоджують свої пропозиції з керівником. На основі особистісного підходу перед кожним учнем ставиться мета – здобути певні знання і набути необхідних навичок, тому формуються творчі риси особистості і досвід конструктивно-технічної й конструктивно-художньої діяльності.

Виконання всіх цих вимог до об’єктів продуктивної праці залежить від багатьох факторів:

а) стану матеріально-технічної бази та забезпечення високопрофесійними кадрами шкіл технічного профілю;

б) кількісного складу і рівня підготовки учнів до продуктивної праці в ході профільної підготовки;

в) глибини та різнобічності вивчення попиту населення продукцією тих чи інших профілів;

г) координації дій та встановлення тісної взаємодопомоги виробництва, навчальних закладів, сім'ї в роботі з трудової підготовки школярів;

ґ) фінансово-економічного, юридичного, законодавчого забезпечення розвитку трудової підготовки школярів;

д) участі у здійсненні трудової підготовки державних органів, підприємств, приватних осіб.

Так, матеріально-технічна база трудової підготовки школярів повинна відповідати цілям та задачам, враховувати варіативність навчання, бути економічно доцільною, відповідати технічним, санітарно-гігієнічним вимогам. Створення матеріально-технічної бази для трудової підготовки школярів із врахуванням нових соціально-економічних умов можливе за рахунок держави, бізнесу тощо. Кожна школа має можливість отримувати допомогу від виробничих, комерційних та інших організацій для створення бази трудової підготовки, організації, наприклад шкільного виробництва і комерційної діяльності з метою отримання додаткових коштів для розширення цієї бази.

Готова продукція гуртка «Народні майстри» реалізується в магазині «Кирилиця» та на ярмарках. Участь у ярмарках значною мірою допомагає вивчити попит на ту чи іншу продукцію. Учні, продаючи свої вироби, можуть робити висновки щодо планування роботи і підвищення якості виробів, внаслідок чого намагаються творчо підходити до розв'язання поставлених завдань, виготовляти вироби нових пластичних форм. В основу організації та оплати праці школярів були покладені принципи бригадного підряду: застосування колективної форми оплати праці за кінцевими результатами, розподіл колективного заробітку між учнями з урахуванням особистого вкладу кожного у цей загальний результат.

Отже, в сучасних умовах розвитку ринкової економіки у державі гостро постає проблема підготовки відповідного потенціалу, який матиме належну економічну освіту та володітиме певною сумою професійних знань, умінь і навичок. Найвищого рівня трудової вихованості школярів можна досягти за умови їх залучення до виробничих ситуацій з акцентуванням уваги на продуктивній праці як основному засобі виховання і профільної підготовки

старшокласників. Продуктивна праця повинна стати основою для організації профільного навчання старшокласників у відповідності до місцевих потреб.

Основною метою занять з художніх промислів є навчання виготовленню різних виробів, які мають ціну і є товароспроможними. При цьому передбачаються, плануються результати роботи, координуються дії, використовуються раціональні прийоми праці, розвиваються творчі здібності, загальнотрудові вміння і навички, інтерес до технічної творчості (адже роботи, які найбільш цікаві за своїм змістом, мають більшу цінність). На заняттях із художніх промислів необхідно виховувати ставлення до праці як до потреби, повернути людині відчуття господаря, переконуючи учнів теоретично та практично в тому, що праця у нових умовах господарювання є основою особистого та суспільного добробуту (чим більше людина працює, тим більшим буде її матеріальний достаток); стимулювати вибір робітничих професій, суспільно-трудову активність, дисциплінованість, працелюбність, відповідальність, уміння переборювати труднощі тощо.

Основну роль у вихованні такого потенціалу відіграє загальноосвітня школа, зокрема, наявність у неї трудової освіти. Остання включає й продуктивну працю, яка безпосередньо і формує ті самі вміння та навички. В умовах переходу до ринкових відносин особливої актуальності набуває проблема праці міських підлітків. Дослідження соціологів, вивчення матеріалів відділів освіти та навчальних закладів показали, що дитяча праця в міських умовах організовується за наступними напрямами: праця безпосередньо в школі; праця дітей в сім’ї; праця поза домом, поза сім’єю з метою заробітку.

У сучасних умовах школа вимушена залучати підлітків до таких видів праці, як ремонт приміщень, меблів, вирощування овочів на пришкільних ділянках тощо. Це необхідно в умовах кризи фінансування та скорочення бюджетних надходжень у школу. У багатьох міських школах переважає малозмістовна примітивна праця (чергування по школі та в класі, прибирання приміщень і території школи та ін.), уроки праці забезпечуються убогою матеріальною базою, епізодично виконуються трудові завдання, при яких практично відсутнє матеріальне стимулювання, що формує негативне ставлення учнів до такої праці.

У наш час відсутня інформація про можливі роботи, немає системи організованого працевлаштування дітей на тимчасову роботу, праця дітей носить стихійний характер, ніким не контрольований. Така праця призводить до нервового, фізичного перевантаження дитини, негативно впливає на її фізичний та моральний розвиток. Поряд з цим оплачувана праця має певну

педагогічну цінність – вона активізує відповідальність за свою трудову діяльність, сприяє набуттю власного трудового досвіду. З цієї причини необхідним сьогодні є створення спеціальної служби працевлаштування неповнолітніх (як на тимчасову, так і на постійну роботу). Така служба має об'єднувати діяльність навчальних закладів, виробничих колективів, організацій з правового забезпечення праці підлітків, враховувати їх профорієнтацію у відповідності до інтересів, нахилів особистості та потреб держави; допомагати підростаючому поколінню адаптуватися до умов ринкових відносин.

Врахування зазначених факторів і особливостей організації продуктивної праці учнів загальноосвітніх шкіл сприятиме їхній повноцінній трудовій підготовці, забезпечить належну економічну освіту і оволодіння практичними вміннями, створення сучасних зразків української матеріально-художньої культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. – К.: Видавничий дім «Слово», 2004. – 618 с.
2. Учитель трудового обучения сельской школы: Монография / А.Г. Щеколдин, Л.П. Заречная, А.С. Осадчий, Ю.Н. Краснобокий; За ред. А.С. Осадчего. – К., 1997. – 236 с.